

KIRJASTUS OSAÜHING „LOODUS“

Tartu, Ülikooli tän. 18 / Postkast 66 / Telef. 4-35, 4-29 ja 15-51

Tallinn, Kinga tän. 6 / Postkast 5 / Telef. 411-91 ja 411-92

JOOKSVAD ARVED: Tallinnas: Eesti Pangas nr. 998. / Tartus: Kauba Pangas nr. 502. Eesti Panga Tartu osak. nr. 275. Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisuses nr. 3496. Tartu Pangas nr. 5822. Tartu Linna Pangas nr. 355. Põllumajand. Panga Tartu osak. nr. 228. Tartu Majaomanikkude Pangas nr. 5690.

Posti jooksev arve nr. 2055.

P. P.

Oma pingutavas majanduslikus tegevuses olete Teie sageli palju aega pühendanud ka kultuurilistele mõtisklustele ja hariduslikule tegevusele. Teie puhke- ja jõudesilmapiilke on sageli sisustanud hea, huvitav, põnev ja väärtuslik raamat. Teile ega Teie lähematele omastele pole K./Ü. „Looduse“ nimi tundmatu. Terve rida meie väärtuslikke väljaandeid, nagu „Eesti entsüklopeedia“, „Väike entsüklopeedia“, „Eesti rahva ajalugu“, „Eesti iseseisvuse süünd“, „Nobeli Laureaadid“, „Üldine kunstiajalugu“, „Suur Piibel“, „Tegeliku aianduse ja mesinduse käsiraamat“, „Looduse Kuldraamat“, „Looduse Lasteraamat“, „Targad Tähed“, „Kuldne Kodu“, „Mehed, maad ja mered“, „Marseljeesist Internatsionaalini“, „Looduse Kroonine Romaan“, „Kriminaalromaan“, ja meie rohketest üksikteoste ning õppe- ja käsiraamatute väljaannetest leidub ka Teie ja Teie lähemate omaste kodudes. Need meie väljaanded on saanud üldiselt suure tunnustuse osaliseks ka nende isikute poolt, kes õige reserveeritult suhtuvad meie ettevõttesse. See tunnustus märgib nende teoste väärtust ja suurt rahvuskultuurilist tähtsust.

K./Ü. „Looduse“ põhikapital koosneb peamiselt haridustegelaste, ülikooliõppejõudude, koolijuhatajate jt. poolt kokkupandud summadest. 1938. a. 28. novembri peakoosolek otsustas välja anda põhiosatähtede kõrval ka eelisosatähed, milledest K./Ü. „Looduse“ juhatus enamiku põhiosanikkudega, kellede arv ulatub üle 300, läbi rääkides meeeldi osa annaks ka kultuurihuviliste majandustegelaste ja rahandusringide kätte, et nendega asuda tihedamale ja püsivamale koostööle.

Eelisosatähed on Eestis täiesti uut liiki väärtpaberid, mille käikulaskmist võimaldab Rüüghoidja poolt 5. novembril 1937 dekreedina antud Aktsiaseltside kohta käivate seaduste täiendamise seadus (RT 1937 — 90). Nende mõte on võimaldada kasutada pikemaajalist ja kindlamakujulist kapitali, kui seda suudab pakkuda harilik panga jooksev krediit. Eelisosatähed on teatavas mõttes äriettevõtte laenu-paberid, mis kuuluvad nimihinnas peakoosoleku poolt määratud korras ja ajal tagasiostmisele ja millede pealt on igal aastal kindlustatud teatav protsent, mis K./Ü. „Looduse“ eelisosatähtedel on 10.

Peale selle saavad eelisosanikud meie väljaannete ostu puhul sama soodustuse, mis põhiosanikudki, s. o. 25% teoste kaanehinnast ja 10% ettetellimishinnast.

Põhikirja § 14 kohaselt eelisosanikelt ei nõuta eelisosatähtede omandamisel lisamaksu tagavarakapitali täiendamiseks. Äri likvideerimise puhul on eelisosanikud vastavalt seaduse ja uue põhikirja § 66 nõudeile eesõigustatud seisukorras.

Mingisugust vastutust eelisosanikkudel ei ole.

Seega on eelisosanikkude seisukord seaduse ja põhikirja järgi kõigiti kindlustatud. Kui arvestada veel seda, et eelisosatähtede väljalaskmiseks loa-andmine oleneb majandusministrist, kes rahvamajanduse huvi-

TRU Raamatukogu

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

642682514

des selle loa annab ainult täiesti kindlaile ja elujõulistele äriettevõttele (enne K./Ü. „Loodust“ on selline luba antud ainult kahele ettevõttele), võivad seisu- ja hoiukapitalide omanikud kasutada eelisosatähtede instituuti kui soodsat ja tulusat raha mahutamise võimalust äriühingkäiku meie rahvamajanduse üldiseks elustamiseks.

Et K./Ü. „Looduse“ eelisosanikkudele on kindlustatud kõrgeim dividend, mida majandusminister seni üldse on lubanud, siis loodab ärijuhatust, et Teie kasutate seda kui soodsat kapitalipaigutamise võimalust ja omandate meie eelisosatähti, mis on saadaval 100- ja 250-kroonistes kupüürides. Eelisosatähed hakkavad dividendi kandma kohe nende omandamise ajast.

Kui Teie meie eelisosatähtedest olete huvitatud, siis palume meile võimalikult kohe teatada, kui suure summa eest Teie soovite neid omandada.

Sissemaksu eelisosatähtede eest palume teha võimalikult kohe sularahas meie posti jooksvale arvele nr. 2055 või mõnesse käesoleva kirja peas näidatud Teile lähemasse panka meie jooksvale arvele. Kui sularahaga pole vastavas summas otsekohe käepärast, siis on võimalik esialgu seda summat tasuda ka veksliga. Veksliga tasumise juures veksli % ja diskontokulud kaetakse kindlustatud dividendist, mis on märksa suurem kui veksli diskonto %.

Teie lahket vastust ootama jäädes

austavalt

K./Ü. „LOODUSE“ juhatust.

Märkmeid ja andmeid K./Ü. „Looduse“ senisest tegevusest.

K./Ü. „Looduse“ tärkamises ei saa kuidagi paralleele tõmmata suurte ettevõtetega, mis tekkisid meie riikliku iseseisvuse alguses suurte põhikapitalidega ja suure aplombiga, ettevõtetega, mis kasvasid haruldase hooga ja kokku varisesid esimestes kriisituultes.

K./Ü. „Looduse“ alg- ning arenemispäevad tuletavad meelde pigemini kündmata mulda sattunud seemnekese aeglast idanemiskäiku.

1920. a. kevadel jalutasid paar õpetajat Tartu Toome jalal. Kõneldi koolist ja tühikuist koolikirjanduses. Jutlejail ja nende paaril tuttavval-sõbral olid valmimisel mõningad alg-, kesk- ja ülikooli õpperaamatute käsikirjad. Kaaluti võimalusi, kuidas neid käsikirju ise kirjastada, kuidas koondada loodusteadusse puutuvate õpperaamatute väljaandmist teadlikumate pedagoogide ringi. Tekkis umbkaudne tahe asutada kirjastust kitsama ringi isikute tööde avaldamiseks.

Esimestel mõttemõlgutustel polnud veel fikseeritud ei osakapital ega ka firma nimi, mille alla koondusid loomisvõimeliste pedagoogide-loodusteadlaste tööd.

Esimeste pääsukestena uue kirjastusgrupi tegevusest ilmusid 1920. a. augustikuu lõpul ja septembrikuu esimestel päevadel kolm raamatut: L. Mahlstein-H. Männik: „Elus loodus“, Jaan Rumma: „Maateaduse õppeviis“ ja prof. Joh. Piiper: „Üldise zooloogia põhijooned“. Need raamatud said haruldaselt hea vastuvõtu osaliseks, — nii müüdi „Elusa looduse“ suur trükk (millisest tiraažist anno 1939 ükski õpperaamat unistada ei või) kahe nädala jooksul läbi. Kuu hiljemini ilmus teine trükk, mis läbi müüdi samuti lühikese aja jooksul.

Esimese kolmikuiga seltsis peagi teisi. Algaastail K./Ü. „Looduse“ ümber koondunud autorid-osanikud otsustasid, et K./Ü. „Loodus“ peab kirjastama ainult loodusteadusse ja selle abidistsipliinidesse puutuvaid teoseid. Kõik muusisulised tööd lükati kirjastuse juhatuse poolt järjekindlalt tagasi.

Kuid K./Ü. „Looduse“ tegevus nii alg- kui ka hilisematel aastatel pole kunagi piirdunud ainult äriliste ülesannetega. Äritegevusest kujunenud

tuludest on suured summad läinud kultuuriliste ja puhtteaduslike uurimistööde edendamiseks. Ka hiljemini, kui K./Ü. „Loodus“ (1923. aastal) kujunes kindla põhikapitaliga osaühinguks, leidis see kultuuriline tendents osanike poolt üksmeelset heakskiitmist ja fikseeriti põhikirjas. Sama seisukoha kinnitas üksmeelselt peakoosolek ka 28. XI 1938 uue põhikirja vastuvõtmisel.

Selle kultuurilise töö tulemusena võiks nimetada, näiteks, praegusel ajal hoogsalt arenenud kodu-uurimistöid, mis otseselt algatati omal ajal prof. Granö poolt K./Ü. „Looduse“ aktiivsel toetusel. Hiljemini, suurejooneliste uurimistööde laienemisel, viidi see algatus edasi Kultuurkapitali ning Eesti Kirjanduse Seltsi poolt. Selle tulemuseks on praegu säärane suur koguteos, nagu „Eesti“ („Tartumaa“, „Võrumaa“ jt.).

Peale selle on K./Ü. „Loodus“ järjekindlalt jaganud Tartu Ülikooli kaudu auhindu loodusteaduslikele jt. uurimistöödele ning auhindu kirjanikkudele romaani- ja lastekirjanduse võistluste kaudu.

Aastate jooksul on toimunud Eesti kirjaturul rohkesti muudatusi. Rida ettevõtteid, kes K./Ü. „Looduse“ algpäevil töötasid hoogsalt, on sattunud raskustesse ning likvideerunud. Raamatuturu muutunud konjunktuur on sundinud K./Ü. „Looduse“ kirjastusala järk-järgult laiendama loodusteaduselt kõigile kirjastusaladele.

Kirjastuse tegevus on paisunud aastast aastasse.

K./Ü. „Looduse“ eriti ulatusrikka tegevusena olgu märgitud aastad 1925—39. Nende aastate jooksul on kirjastatud terve rida häid õppe- ning teaduslike käsiraamatuid, mis on olnud hädavajalikud meie koolile, kasvavale noorsoole ja nende õpetajatele kõigilt aladelt. On avaldatud selline rahvuslik suurteos nagu „Eesti entsüklopeedia“, millega väärikalt seltsivad „Tegeliku aianduse ja mesinduse käsiraamat“, „Üldine kunstiajalugu“, 50 köidet (neli sarja) „Nobeli Laureate“, „Eesti iseseisvuse süünd“ jt. Praegu on veel valmimas kolmeköiteline „Eesti rahva ajalugu“, viieköiteline „Spordi suurraamat“, „Suur Piibel“ ja „Väike entsüklopeedia“. Samuti jätkavad ilmumist väärtuslikud sarjad „Mehed, maad ja mered“ ning „Marseljeesist Internatsionaalini“. Lõpule on viidud Ed. Vilde ja E. Särgava kogutud teoste väljaandmine. Perioodiliselt ilmuvad „Looduse Kroonine Roman“, „Kriminaalroman“ jt.

K./Ü. „Loodus“ on asunud täitma ka noorsookirjanduses valitsevat tühi- kut, lastes müügile odavahinnalise valiku maailmakuulsate autorite töid „Looduse Kuldraamatu“ näol, millest ilmunud juba kuus sarja, kokku 78 köidet, ja 1935. aastast alates „Looduse Lasteraamatu“, millest ilmunud 35 köidet, 1938. aastast alates „Targad Tähed“, millest ilmunud 15 köidet, ja 1937. aastast alates „Kuldne Kodu“, millest ilmunud 21 raamatut. Kõik mainitud sarjad on kujunenud meie laste- ja noorsookirjanduse raudvaraks.

On üldiselt teada, et raamatute turustamisvõimalused üksikteose suhtes on mitmekordselt väiksemad kui vabariigi algaastail, ja raamatute trükisuuruse määramisel tuleb olla äärmiselt ettevaatlik. Iga raamatu hinna kalkulatsioon peab juhitud olema põhimõttest: raamat tasugu ise enda kirjastamise kulud. Vaatamata sellele nõudlikule põhimõttele on ometi aastast aastasse kirjastatud teoseid (näit. „Eesti kindad“, „Eesti kannud“, „Vabadussõjas langenute mälestussambad“ jt.), mis piiratud müügi tõttu ei tasu kantud kulusid, kuid rahvuskultuuriliselt osutuvad siiski tähtsateks ja vajalikkudeks.

K./Ü. „Loodus“ on suutnud õnnelikult ühendada rahvuskultuurilised põhimõtted ärielistega ja nii rikastada aastate jooksul meie raamatuturgu väärtuslike teostega, millede ilmumisest tagasihoidlikumad üritajad meie oludes ja majanduslike võimaluste juures ei julgenud unistadagi. K./Ü. „Loodus“ on aastate jooksul kujunenud Eesti kirjaturu juhtivaks ja määravaks teguriks, ilma milleta oleks meie iseseisvusaegne vaimne ja kultuuriline pale olnud palju kehvem ja ilutum.

Vaadates K./Ü. „Looduse“ tegevust arvuliselt, näeme, et 19 aasta jooksul on kirjastatud ligi 2000 iseseisvat teost:

1920	—	6	teost, iga teos keskm. 5666 eks.
1921	—	22	„ „ „ „ 5477 „
1922	—	35	„ „ „ „ 6157 „
1923	—	48	„ „ „ „ 6029 „
1924	—	63	„ „ „ „ 4727 „
1925	—	44	„ „ „ „ 3864 „
1926	—	62	„ „ „ „ 3419 „
1927	—	72	„ „ „ „ 4149 „
1928	—	95	„ „ „ „ 6831 „
1929	—	125	„ „ „ „ 3258 „
1930	—	89	„ „ „ „ 3256 „
1931	—	107	„ „ „ „ 3759 „
1932	—	135	„ „ „ „ 3113 „
1933	—	144	„ „ „ „ 2524 „
1934	—	151	„ „ „ „ 2170 „
1935	—	157	„ „ „ „ 2361 „
1936	—	324*	„ „ „ „ 3283 „
1937	—	229	„ „ „ „ 3364 „

Kogusummas on kirjastatud raamatuid 6 949 222 eksemplari. Kõigi raamatute peale on tarvitatud 43 007 000 trükipoognat paberit, keskmiselt 6,2 trükipoognat ühe raamatu peale. Alates 1920. aastast kuni 1938. a. lõpuni on raamatuid müüdud üle 3 026 000 krooni eest.

K./Ü. „Looduse“ bilanss 31. XII 1937 kujunes järgmiseks (1938. a. bilanss valmib käesoleva aasta aprillikuuks):

* Teoste arvu suur väljaulatuvus on tingitud „Matemaatika vihkude“ ja „Emakeele vihklugemiku“ ilmumisest.

Aktiva.

Bilanss 31. XII 1937.

Passiva.

Kinnisvara arve	Kr.	75.887.17
Inventari arve	„	70.538.82
Väärtpaberite arve (Eesti P. akts.)	„	650.—
Kassa arve	„	650.59
Jooksvad arved	„	945.46
Osamaksud pankades	„	1.380.19
Kautsjoni arve	„	52.—
Deebitoride ja kreditoride arve (selles Vabariigi Valitsuselt saada 150.000 kr.)	„	268.547.25
Saadud vekslite arve	„	1.796.50
Materjali arve	„	26.573.45
Raamatulaagri arve	„	121.973.02
„Eesti entsüklopeedia“ arve	„	66.426.79
„Looduse Kroonise Romaani“ arve	„	2.269.19
„Looduse Kuldraamatu“ arve	„	38.354.82
„Eesti rahva ajaloo“ (+ „Eesti iseseisvuse sünd“) arve	„	16.018.89
„Võõrkeelte akadeemia“ arve	„	13.709.84
„Teg. aianduse ja mesinduse käsiraamatu“ arve	„	11.079.68
„Kriminaalromaan“ arve	„	1.549.04
Kirjastamiskulude arve	„	10.307.84
„Kultuur ja tehnika“ arve	„	1.100.—
„Üldise kunstiajaloo“ arve	„	5.806.56
„Suure Piibli“ arve	„	4.936.21
Komisjonile saadetud raamatute arve	„	109.72
Ladumistoa arve	„	7.087.61
Tsinkograafia arve	„	3.464.96
Üldkulude arve	„	495.97
Kinnisvara kulude ja tulude arve	„	52.55

Kr. 751.764.12

Osamaksud arve	Kr.	150.000.—
Tagavarakapitali arve	„	7.236.03
Amortisatsioonikapitali arve	„	65.539.40
Kautsjoni arve	„	750.—
Deebitoride ja kreditoride arve	„	112.416.66
„Eesti entsüklopeedia“ arve	„	16.310.59
„Looduse Kroonise Romaani“ arve	„	2.980.54
„Looduse Kuldraamatu“ arve	„	635.95
„Võõrkeelte akadeemia“ arve	„	542.59
„Teg. aianduse ja mesinduse käsiraamatu“ arve	„	610.—
„Eesti rahva ajaloo“ arve	„	2.513.63
„Kriminaalromaan“ arve	„	201.15
„Üldise kunstiajaloo“ arve	„	31.765.21
„Suure Piibli“ arve	„	1.824.92
„Looduse Lasteraamatu“ arve	„	189.93
„Nobeli Laureaatide“ arve	„	24.086.14
Memuaaride seeria arve	„	5.141.08
Komisjonile saadetud raamatute arve	„	31.981.30
Kirjastamiskulude arve	„	6.019.60
„Maailma maade ja rahvaste“ arve	„	17.471.04
Maksuvekslite arve	„	17.967.18
Vekslite kindlustusel laenude arve	„	223.970.—
Kultuurkapitali laenude arve	„	1.533.34
Konto-korrent arved pankades	„	15.221.92
P u h a s k a s u	„	14.855.92

Kr. 751.764.12

Nii on primitiivsest algatusest aastate jooksul ja tegeliku elu nõuetel kujunenud ulatusrikas kirjastus, mis praegu annab tööd otseselt kaugelt enam kui paarile sajale inimesele, kaasa arvamata kaudseid kaastöölisi.

Kõrvalt vaadates võib-olla paistab, nagu oleks see kõik iseenesest kujunenud. Ometi on raskusi võita olnud rohkem kui seda arvata võib. Algusest peale pole olnud meie juhatuse kasutuses suuri lahtisi kapitale. Esimeste raamatute minek on loonud teatud tugeva aluse, sest suurem osa nende raamatute autorihonorare ei võetud välja isiklikuks äraelamiseks, vaid liideti kirjastuse kapitalidega. Samuti on isiklikust teenistusest mujalt tulevaid summasid kirjastuse põhivarasse paigutatud. Kirjastuse enese tulud suuremas osas ei ole mitte osanikkude suurteks dividendideks rännanud, vaid vaikivateks reservideks. Nii on suurem osa meie laagrist hinnatud väga madalalt, eriti varemini ilmunud teosed, sinna hulka arvatud ka äriliselt hästi minevad raamatud. Selle vaikiva laagri saladus on võimaldanud nii mõnegi suureulatusliku ürituse teostamise. Ka ei ole meie ettevõtet koormanud nimeliste direktorite soliidseid palgad. Rasked kriisiajad on jätnud meid puudutamata ja ettevõtte on pidevalt paisunud.

Nii ei ole K./Ü. „Loodust“ kandnud mitte suured kapitalid, vaid visa ja algatusvõimeline juhtivate ja kaasatöötavate inimeste vaim. K./Ü. „Looduse“ töö tulemuseks ei ole üksnes tema raamatute hulk ja iseloom, vaid ka ümbruse ja kogu eesti rahva vaimse palge tugev mõjustamine.

K./Ü. „Looduse“ mõjul on teostunud konkureerivail ettevõttele palju üritusi, mis tõenäoselt selles ulatuses ei oleks muidu aset leidnud. Kui K./Ü. „Loodust“ ei oleks olemas ega teotsemas olnud, võiks mõnesugustel asjalistel kaalutlustel tõendada, et $\frac{3}{4}$ kogu K./Ü. „Looduse“ toodangust oleks olematu — seevõrra palju on selle nime taga ja üksikult tema varju koondunud inimeste algatusi K./Ü. „Looduse“ enda varal. K./Ü. „Looduse“ mitteolemise puhul oleks läinud ligi 3 000 000 kr. eest vähem raamatuid eesti kirjastustelt eesti rahva hulka. Tänapäev poleks ka võimalik tagasi vaadata meie lähemas raamatu- ja kultuuriminevikku seesuguse rõõmutundega kui nüüd seda teha võime.

Võrdlemisi puudulikkude trükitehniliste abinõudega on meie kirjastusel ilmunud kauneid raamatuid, mis oma välimuse ja tehnilise viimistluse poolest võivad täiesti kõrvu seista Lääne-Euroopa kaunimate trükistega.

K./Ü. „Loodus“ on olnud kui terve värske seeme, mis on sattunud idanema soodsasse ja virgutavasse pinda. Ta ei saagi teist teed minna kui idaneda ja paisuda suure looduse lopsakaks eluorganismiks.

Ei ole seni saanud kriisi- ja põuapäevad K./Ü. „Loodusele“ hävitavaks — uut pinget on nad äratanud, nad on meile olnud nagu kullale puhastav tuli. K./Ü. „Looduse“ loovat võitlusküllast elu on läbinud kogu aeg vanade roomlaste ellusuhtumise motiiv: *Per aspera ad astra* — läbi raskuste tähtede poole!

